

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJE ŚWIATA

KONSTYTUCJA
Republiki Bułgarii

КОНСТИТУЦИЯ НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Tłumaczenie z języka bułgarskiego

Hanna Karpińska

Wstęp

Janusz Karp

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2012

Seria: Konstytucje Świata

Konstytucja Republiki Bułgarii

Weryfikacja naukowa: **Leszek Garlicki**

Redakcja: **Katarzyna Gralak**

Projekt graficzny: **Darek Kondefer**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2012

Biblioteka Sejmowa

ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa

e-mail: parlib@sejm.gov.pl

Druk: AKCYDENS S.J.

ISBN: 978-83-7666-194-0

Spis treści

<i>Wstęp (Janusz Karp)</i>	7
 <i>Konstytucja Republiki Bułgarii z 1991 r.</i>	
Rozdział pierwszy. Zasady ogólne	52
Rozdział drugi. Podstawowe prawa i obowiązki obywateli	60
Rozdział trzeci. Zgromadzenie Narodowe	72
Rozdział czwarty. Prezydent Republiki	82
Rozdział piąty. Rada Ministrów	88
Rozdział szósty. Władza sędziowska	92
Rozdział siódmy. Samorząd lokalny i administracja lokalna	100
Rozdział ósmy. Sąd Konstytucyjny	104
Rozdział dziewiąty. Zmiany i uzupełnienia Konstytucji. Przyjęcie nowej Konstytucji	108
Rozdział dziesiąty. Godło, pieczęć, sztandar, hymn, stolica	112
Przepisy przejściowe i końcowe	114
 <i>Wybrana literatura</i>	 118

KONSTYTUCJA REPUBLIKI BUŁGARII

Uchwalona przez Wielkie Zgromadzenie Narodowe Bułgarii
w dniu 12 lipca 1991 r.

Ogłoszona w dzienniku urzędowym Republiki Bułgarii
„D”rzhaven Vestnik” (DV), Nr 56 z 13 lipca 1991 r.

Uzupełniona o zmiany opublikowane w DV Nr 85
z 26 września 2003 r., DV Nr 18 z 25 lutego 2005 r.,
DV Nr 27 z 31 marca 2006 r., DV Nr 78 z 26 września 2006 r.
oraz o postanowienie nr 7 Sądu Konstytucyjnego z 2006 r.
(DV Nr 12 z 6 lutego 2007 r.)

Publikowany tekst konstytucji uwzględnia wszystkie zmiany
dokonane do dnia 31 maja 2012 roku.

КОНСТИТУЦИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

PREAMBUŁA

*My, przedstawiciele narodu Siódmego Wielkiego Zgromadzenia
Narodowego, dążąc do wyrażenia woli narodu bułgarskiego,
deklarując wierność wartościom ogólnoludzkim: wolności, pokojowi,
humanizmowi, równości, sprawiedliwości i tolerancji;
uznając za naczelną zasadę prawa jednostki, jej godność i bezpieczeństwo;
świadomi swojego niezbywalnego obowiązku pieczy nad narodową
i państwową jednością Bułgarii,
ogłaszamy zdecydowaną wolę stworzenia demokratycznego, prawnego
i socjalnego państwa, czego wyrazem jest przyjęcie przez nas niniejszej
KONSTYTUCJI*

ZASADY OGÓLNE

Rozdział pierwszy

ZASADY OGÓLNE

Artykuł 1

- (1) Bułgaria jest republiką parlamentarną.
- (2) Cała władza państwowa pochodzi od narodu. Jest ona przez niego sprawowana bezpośrednio i poprzez organy, przewidziane w niniejszej Konstytucji.
- (3) Żadna część narodu, partia polityczna lub inna organizacja, instytucja państwowa lub pojedyncza osoba nie może zawłaszczać realizowania suwerenności narodu.

Artykuł 2

- (1) Republika Bułgarii jest jednolitym państwem o samorządzie lokalnym. Nie dopuszcza się w nim autonomicznych jednostek terytorialnych.
- (2) Integralność terytorialna Republiki Bułgarii jest nienaruszalna.

Artykuł 3

Językiem urzędowym w Republice jest język bułgarski.

Artykuł 4

- (1) Republika Bułgarii jest państwem prawnym. Władza sprawowana jest w niej zgodnie z Konstytucją i ustawami państwa.
- (2) Republika Bułgarii gwarantuje życie, godność i prawa jednostki oraz tworzy warunki swobodnego rozwoju człowieka i społeczeństwa obywatelskiego.
- (3) (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) Republika Bułgarii uczestniczy w budowie i rozwoju Unii Europejskiej.

Artykuł 5

- (1) Konstytucja jest ustawą najwyższą i inne ustawy nie mogą być z nią sprzeczne.
- (2) Przepisy Konstytucji są stosowane bezpośrednio.
- (3) Nikt nie może zostać skazany za czyn, który w chwili jego popełnienia nie był prawnie uznany za przestępstwo.
- (4) Umowy międzynarodowe, ratyfikowane zgodnie z procedurą konstytucyjną, ogłoszone i które weszły w życie w Republice Bułgarii, są częścią krajowego systemu prawa. Mają one pierwszeństwo

przed tymi normami ustawodawstwa wewnętrznego, które są z nimi sprzeczne.

- (5) Wszystkie akty normatywne są publikowane. Wchodzą one w życie w trzy dni po ogłoszeniu, chyba że określono w nich inny termin.

Artykuł 6

- (1) Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem godności i praw.
- (2) Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Zabronione jest ograniczanie praw i wolności tylko na podstawie rasy, narodowości, przynależności etnicznej, płci, pochodzenia, religii, wykształcenia, przekonań, przynależności politycznej, sytuacji osobistej i społecznej lub stanu majątkowego.

Artykuł 7

Państwo odpowiada za szkody spowodowane przez bezprawne akty lub działania jego organów i funkcjonariuszy.

Artykuł 8

Władza państwowa dzieli się na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

Artykuł 9

- (1) *(Poprzedni tekst art. 9 – DV, nr 12 z 2007 r., obowiązujący do 1 stycznia 2008 r.)* Siły zbrojne gwarantują suwerenność, bezpieczeństwo i niepodległość kraju oraz bronią jego integralności terytorialnej.
- (2) *(Nowy – DV, nr 12 z 2007 r., obowiązujący od 1 stycznia 2008 r.)* Działalność sił zbrojnych określa ustawa.

Artykuł 10

Wybory, referenda ogólnokrajowe i lokalne przeprowadzane są na podstawie zasad powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym.

Artykuł 11

- (1) Życie polityczne w Republice Bułgarii opiera się na zasadzie pluralizmu politycznego.
- (2) Żadna partia lub ideologia polityczna nie może zostać ogłoszona lub zatwierdzona jako państwowa.

- (3) Partie działają na rzecz kształtowania i wyrażania politycznej woli obywateli. Tryb tworzenia i rozwiązywania partii politycznych, jak również warunki ich działalności określa ustawa.
- (4) Nie można tworzyć partii politycznych na podstawie przynależności etnicznej, rasowej lub wyznaniowej, jak również partii, które stawiają sobie za cel siłowe przejęcie władzy państwowej.

Artykuł 12

- (1) Stowarzyszenia obywateli służą realizacji i ochronie ich interesów.
- (2) Stowarzyszenia obywateli, w tym związki zawodowe, nie mogą stawiać sobie celów politycznych i prowadzić działań politycznych, właściwych tylko partiom politycznym.

Artykuł 13

- (1) Zapewnia się wolność wyznań.
- (2) Instytucje religijne są oddzielone od państwa.
- (3) Tradycyjną religią w Republice Bułgarii jest wyznanie prawosławne.
- (4) Wspólnoty i instytucje wyznaniowe, jak również przekonania religijne nie mogą być wykorzystywane do celów politycznych.

Artykuł 14

Rodzina, macierzyństwo i dzieci są pod opieką państwa i społeczeństwa.

Artykuł 15

Republika Bułgarii gwarantuje ochronę i reprodukcję środowiska naturalnego, wspieranie i różnorodność przyrody ożywionej oraz racjonalne wykorzystywanie bogactw naturalnych i zasobów kraju.

Artykuł 16

Praca jest gwarantowana i chroniona prawem.

Artykuł 17

- (1) Własność i jej dziedziczenie są gwarantowane i chronione prawem.
- (2) Własność może być prywatna i publiczna.
- (3) Własność prywatna jest nienaruszalna.
- (4) Gospodarkę obiektami stanowiącymi własność państwową i gminną określa ustawa.

- (5) Przymusowe wywłaszczenie na potrzeby państwa i gminy może się odbywać tylko na mocy ustawy pod warunkiem, że potrzeby te nie mogą zostać zaspokojone w inny sposób oraz za przednim i słusznym odszkodowaniem.

Artykuł 18

- (1) Zasoby podziemne, przybrzeżny pas plażowy, drogi krajowe, jak również wody, lasy i parki narodowe, rezerwy przyrodnicze i archeologiczne, określone ustawą, stanowią wyłączną własność państwową.
- (2) Państwo wykonuje suwerenne prawa do szelfu kontynentalnego, jak również na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej prawo do badania, opracowywania, wykorzystywania, zachowania i zagospodarowania biologicznych, mineralnych i energetycznych zasobów tych morskich przestrzeni.
- (3) Państwo realizuje suwerenne prawa do zakresu częstotliwości radiowych i pozycji orbity geostacjonarnej, wyznaczonych Republice Bułgarii w porozumieniach międzynarodowych.
- (4) Mocą ustawy może być ustanowiony monopol państwowy na transport kolejowy, krajowe sieci pocztowe i telekomunikacyjne, wykorzystanie energii jądrowej, wyrób produktów radioaktywnych, broni, materiałów wybuchowych i materiałów o silnym oddziaływaniu biologicznym.
- (5) Warunki i tryb, w jakich państwo udziela koncesji na obiekty i pozwoleń na działalność wymienioną w poprzednich ustępach, określa ustawa.
- (6) Gospodarka i zarządzanie majątkiem państwowym realizowane są zgodnie z interesem obywateli i społeczeństwa.

Artykuł 19

- (1) Gospodarka Republiki Bułgarii opiera się na wolności gospodarowania.
- (2) Państwo stwarza i zapewnia wszystkim obywatelom i osobom prawnym równe prawne warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej, zapobiegając nadużywaniu pozycji monopolisty, nieuczciwej konkurencji oraz chroni prawa konsumenta.
- (3) Inwestycje i działalność gospodarcza obywateli bułgarskich, cudzoziemców oraz osób prawnych są chronione prawem.

- (4) Ustawa stwarza warunki do współpracy i innych form zrzeszania się obywateli oraz osób prawnych w celu osiągnięcia postępu gospodarczego i społecznego.

Artykuł 20

Państwo tworzy warunki dla zrównoważonego rozwoju poszczególnych regionów kraju i wspiera organy terenowe i ich działania, poprzez politykę finansową, kredytową oraz inwestycyjną.

Artykuł 21

- (1) Ziemia jest podstawowym bogactwem narodowym, korzystającym ze szczególnej ochrony państwa i społeczeństwa.
- (2) Ziemia uprawna winna być wykorzystywana tylko na cele rolnicze. Zmiana jej przeznaczenia dopuszczana jest w drodze wyjątku dla uzasadnionej potrzeby, na warunkach i w trybie określonych ustawą.

Artykuł 22¹¹

- (1) (*Zm. DV, nr 18 z 2005 r., weszła w życie 1 stycznia 2007 r.*)
Cudzoziemcy i zagraniczne osoby prawne mogą nabywać prawo własności ziemi na warunkach wynikających z przynależności Bułgarii do Unii Europejskiej lub na mocy umowy międzynarodowej, która została ratyfikowana, ogłoszona i weszła w życie w Republice Bułgarii, jak również drogą ustawowego dziedziczenia.
- (2) Ustawa o ratyfikacji umowy międzynarodowej, o której mowa w ustępie 1, przyjmowana jest większością dwóch trzecich głosów wszystkich przedstawicieli narodu.
- (3) Gospodarkę ziemią określa ustawa.

Artykuł 23

Państwo tworzy warunki swobodnego rozwoju nauki, oświaty i sztuki oraz je wspiera. Dbą o ochronę narodowego dziedzictwa historycznego i kulturalnego.

¹¹ Do daty wejścia w życie traktatu o przystąpieniu Republiki Bułgarii do Unii Europejskiej obowiązywała następująca redakcja art. 22:

Art. 22. (1) Cudzoziemcy i zagraniczne osoby prawne nie mogą nabywać prawa własności ziemi inaczej niż drogą ustawowego dziedziczenia. W takich przypadkach powinni dokonać przekazania własności.

(2) W określonych ustawą warunkach cudzoziemcy i zagraniczne osoby prawne mogą nabywać prawo użytkowania, prawo budowy i inne prawa rzeczowe.

Artykuł 24

- (1) Polityka zagraniczna Republiki Bułgarii realizowana jest zgodnie z zasadami i normami prawa międzynarodowego.
- (2) Podstawowymi celami polityki zagranicznej Republiki Bułgarii jest bezpieczeństwo narodowe i niezawisłość kraju, dobrobyt i podstawowe prawa i wolności obywateli bułgarskich, jak również współdziałanie w ustanowieniu sprawiedliwego ładu międzynarodowego.

PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI OBYWATELI

PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI OBYWATELI

PODSTAWOWE PRAWA I OBOWIĄZKI OBYWATELI

Artykuł 25

- (1) Obywatel**em** bułgarskim jest każdy, którego przynajmniej jedno z rodziców ma obywatelstwo bułgarskie, lub który jest urodzony na terytorium Republiki Bułgarii, jeśli nie nabywa innego obywatelstwa z racji pochodzenia. Obywatelstwo bułgarskie można nabyć także w drodze naturalizacji.
- (2) Osoby pochodzenia bułgarskiego uzyskują obywatelstwo bułgarskie w trybie uproszczonym.
- (3) Obywatel bułgarski z urodzenia nie może być pozbawiony obywatelstwa bułgarskiego.
- (4) (*Zm. DV, nr 18 z 2005 r.*) Obywatel Republiki Bułgarii nie może zostać przekazany innemu państwu lub trybunałowi międzynarodowemu w celu pociągnięcia do odpowiedzialności karnej, chyba że zostało to przewidziane w umowie międzynarodowej, która została ratyfikowana, ogłoszona i weszła w życie w Republice Bułgarii.
- (5) Obywatele bułgarscy przebywający za granicą są pod opieką Republiki Bułgarii.
- (6) Warunki i tryb nabycia, zachowania i utraty obywatelstwa bułgarskiego określa ustawa.

Artykuł 26

- (1) Obywatele Republiki Bułgarii, bez względu na to gdzie przebywają, posiadają wszystkie prawa i obowiązki wynikające z niniejszej Konstytucji.
- (2) Cudzoziemcy przebywający w Republice Bułgarii mają wszystkie prawa i obowiązki wynikające z niniejszej Konstytucji z wyjątkiem tych praw i obowiązków, dla których Konstytucja i ustawy wymagają obywatelstwa bułgarskiego.

Artykuł 27

- (1) Cudzoziemcy przebywający legalnie w kraju nie mogą być z niego wydalen*ni* lub przekazani innemu państwu wbrew ich

woli, poza przypadkami, na warunkach i w trybie określonych ustawą.

- (2) Republika Bułgarii udziela azylu cudzoziemcom prześladowanym z powodu przekonań lub działalności w obronie uznanych w prawie międzynarodowym praw i wolności.
- (3) Warunki i tryb udzielenia azylu określa ustawa.

Artykuł 28

Każdy ma prawo do życia. Jakikolwiek czyn przeciwko życiu ludzkiemu jest karany jak najcięższe przestępstwo.

Artykuł 29

- (1) Nikt nie może być poddany torturom, okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu, jak również przymusowej asymilacji.
- (2) Nikt nie może być poddany eksperymentom medycznym, naukowym lub innym bez swojej dobrowolnej pisemnej zgody.

Artykuł 30

- (1) Każdy ma prawo do wolności i nietykalności osobistej.
- (2) Nikt nie może być zatrzymany, poddany oględzinom, rewizji czy innemu naruszeniu nietykalności osobistej inaczej niż na warunkach i w trybie, określonych ustawą.
- (3) W nagłych wypadkach, wyraźnie wskazanych w ustawie, odpowiednie organy państwowe mogą dokonać zatrzymania obywatela, o czym niezwłocznie zawiadamiają organy władzy sądowniczej. W ciągu 24 godzin od zatrzymania organ władzy sądowniczej postanawia o jego zgodności z prawem.
- (4) Każdy ma prawo do obrony adwokackiej od momentu zatrzymania czy postawienia w stan oskarżenia.
- (5) Każdy ma prawo do spotykania się w cztery oczy ze swoim obrońcą. Tajemnica tych rozmów jest nienaruszalna.

Artykuł 31

- (1) Każdy oskarżony o przestępstwo powinien zostać przekazany władzy sądowniczej w ustawowo określonym terminie.
- (2) Nikt nie może być zmuszany do przyznania się do winy ani być skazany wyłącznie na podstawie przyznania się do winy.
- (3) Oskarżony uznawany jest za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

- (4) Ograniczenia praw oskarżonego dopuszczalne są tylko w takim zakresie, jaki jest niezbędny dla realizacji wymiaru sprawiedliwości.
- (5) Osobom pozbawionym wolności zapewnia się warunki do korzystania z tych praw podstawowych, które nie zostały im ograniczone na mocy wyroku.
- (6) Kara pozbawienia wolności powinna być wykonywana jedynie w miejscach określonych ustawą.
- (7) Nie podlega przedawnieniu pociąganie do odpowiedzialności karnej i wykonywanie kary za przestępstwa przeciwko pokojowi i ludzkości.

Artykuł 32

- (1) Życie osobiste obywateli jest nienaruszalne. Każdy ma prawo do obrony przeciwko bezprawnej ingerencji w swoje życie osobiste i rodzinne oraz przeciwko naruszaniu swojej czci, godności i dobrego imienia.
- (2) Nikt nie może być śledzony, fotografowany, filmowany, nagrywany lub poddawany innym tego typu działaniom bez swojej wiedzy lub wbrew swojemu wyraźnie wyrażonemu brakowi zgody, z wyjątkiem wypadków przewidzianych ustawą.

Artykuł 33

- (1) Mieszkanie jest nienaruszalne. Bez zgody jego mieszkańca nikt nie może do niego wchodzić lub w nim przebywać, poza wypadkami wyraźnie wskazanymi w ustawie.
- (2) Wchodzenie lub przebywanie w mieszkaniu bez zgody jego mieszkańca albo bez zgody władzy sądowniczej dopuszczalne jest tylko w celu zapobieżenia bezpośredniemu zagrożeniu popełnienia przestępstwa lub dokonywanego przestępstwa, zatrzymania jego sprawcy, jak również w razie stanu wyższej konieczności.

Artykuł 34

- (1) Wolność i tajemnica korespondencji oraz innych rodzajów komunikowania się są nienaruszalne.
- (2) Wyjątki od tej zasady dopuszcza się tylko za zgodą władzy sądowniczej, jeśli jest to konieczne dla wykrycia ciężkich przestępstw lub zapobieżenia im.

Artykuł 35

- (1) Każdy ma prawo swobodnie wybierać miejsce swojego zamieszkania, poruszać się po terytorium kraju i opuszczać jego granice. Prawo to może być ograniczane tylko ustawą dla ochrony bezpieczeństwa państwa, zdrowia publicznego oraz praw i wolności innych obywateli.
- (2) Każdy bułgarski obywatel ma prawo powrotu do kraju.

Artykuł 36

- (1) Nauka języka bułgarskiego i posługiwanie się nim stanowią prawo i obowiązek obywateli bułgarskich.
- (2) Obywatele, dla których język bułgarski nie jest językiem macierzystym, mają prawo, obok obowiązkowej nauki języka bułgarskiego, uczyć się swojego języka i posługiwać się nim.
- (3) Przypadki, w których używa się tylko języka urzędowego, określa ustawa.

Artykuł 37

- (1) Wolność sumienia, wolność myśli i wyboru wyznania oraz poglądów religijnych lub ateistycznych są nienaruszalne. Państwo działa na rzecz utrzymania tolerancji i szacunku między wyznawcami różnych religii, jak również między wierzącymi a niewierzącymi.
- (2) Wolność sumienia i wyznania nie może być skierowana przeciwko bezpieczeństwu narodowemu, ładowi społecznemu, zdrowiu i moralności publicznej lub przeciwko prawom i wolnościom innych obywateli.

Artykuł 38

Nikt nie może być prześladowany ani ograniczany w swoich prawach z powodu własnych przekonań, ani też być zobowiązany lub zmuszany do udzielania informacji na temat własnych lub cudzych przekonań.

Artykuł 39

- (1) Każdy ma prawo do wyrażania opinii i rozpowszechniania jej poprzez słowo – pisemnie lub ustnie – poprzez dźwięk, obraz lub w inny sposób.
- (2) Prawo to nie może być wykorzystywane do naruszania praw i dobrego imienia innej osoby ani do wzywania do zmiany

przemocą konstytucyjnie ustanowionego ładu, do dokonywania przestępstw, wzniecania wrogości lub do przemocy nad jednostką.

Artykuł 40

- (1) Prasa i inne środki społecznej informacji są wolne i nie podlegają cenzurze.
- (2) Zatrzymanie i konfiskata wydawnictwa prasowego lub innego nośnika informacji dopuszczalne są tylko na podstawie decyzji władzy sądowniczej w razie naruszenia dobrych obyczajów lub wzywania do zmiany przemocą konstytucyjnie ustanowionego ładu, do popełnienia przestępstwa lub do stosowania przemocy wobec jednostki. Jeżeli konfiskata nie nastąpi w ciągu 24 godzin, to zatrzymanie staje się bezskuteczne.

Artykuł 41

- (1) Każdy ma prawo do pozyskiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji. Realizacja tego prawa nie może być skierowana przeciwko prawom i dobremu imieniu innych obywateli, jak również przeciwko bezpieczeństwu państwa, łaadowi społecznemu, zdrowiu i moralności publicznej.
- (2) Obywatele mają prawo do pozyskiwania informacji od organu państwa lub instytucji państwowej w sprawach, które stanowią ich interes prawny, jeżeli informacja ta nie jest państwową lub inną prawnie chronioną tajemnicą lub nie dotyczy praw innych osób.

Artykuł 42

- (1) Obywatele, którzy ukończyli 18 lat, z wyjątkiem osób ubezwłasnowolnionych i odbywających karę pozbawienia wolności, mają prawo wybierać organy państwowe i lokalne i uczestniczyć w referendach.
- (2) Organizację i tryb przeprowadzania wyborów i referendów określa ustawa.
- (3) (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) Wybory członków Parlamentu Europejskiego i udział obywateli Unii Europejskiej w wyborach do organów władz lokalnych określa ustawa.

Artykuł 43

- (1) Obywatele mają prawo do pokojowego gromadzenia się – zgromadzeń i demonstracji bez broni.

- (2) Tryb organizowania i przeprowadzania zgromadzeń i manifestacji określa ustawa.
- (3) Dla zgromadzenia w pomieszczeniu zamkniętym nie jest wymagane zezwolenie.

Artykuł 44

- (1) Obywatele mogą się swobodnie zrzeszać.
- (2) Zabronione są organizacje, których działalność skierowana jest przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej kraju i jedności narodu, na rzecz wzniesienia wrogości rasowej, narodowej, etnicznej lub religijnej, naruszania praw i wolności obywateli, jak również organizacje, które tworzą tajne lub paramilitarne struktury lub dążą do osiągnięcia swoich celów drogą przemocy.
- (3) Ustawa określa organizacje, które podlegają rejestracji, tryb ich rozwiązywania, jak również ich stosunki z państwem.

Artykuł 45

Obywatele mają prawo kierowania do organów państwowych skarg, wniosków i petycji.

Artykuł 46

- (1) Małżeństwo jest dobrowolnym związkiem mężczyzny i kobiety. Ważny jest tylko ślub cywilny.
- (2) Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie i rodzinie.
- (3) Formę małżeństwa, warunki i tryb jego zawarcia i rozwiązania, osobiste i majątkowe stosunki między małżonkami określa ustawa.

Artykuł 47

- (1) Utrzymanie i wychowanie dzieci, do osiągnięcia przez nie pełnoletności, jest prawem i obowiązkiem ich rodziców i jest wspierane przez państwo.
- (2) Matka korzysta ze szczególnej ochrony państwa, które zapewnia jej płatny urlop przed i po porodzie, bezpłatną pomoc położniczą, ulgi w pracy i inne świadczenia socjalne.
- (3) Dzieci pozamałżeńskie mają równe prawa z dziećmi urodzonymi w związku małżeńskim.
- (4) Dzieci, które pozostały bez opieki rodziny, znajdują się pod szczególną ochroną państwa i społeczeństwa.

- (5) Warunki i tryb ograniczenia lub odebrania praw rodzicielskich określa ustawa.

Artykuł 48

- (1) Obywatele mają prawo do pracy. Państwo dba o stworzenie warunków realizacji tego prawa.
- (2) Państwo tworzy warunki realizacji prawa do pracy dla osób niepełnosprawnych fizycznie i psychicznie.
- (3) Każdy obywatel swobodnie wybiera swój zawód i miejsce pracy.
- (4) Nikt nie może być zmuszany do wykonywania pracy przymusowej.
- (5) Robotnicy i pracownicy umysłowi mają prawo do zdrowych i bezpiecznych warunków pracy, minimalnej płacy i wynagrodzenia odpowiedniego do wykonanej pracy, jak również do odpoczynku i urlopu na warunkach i w trybie określonym ustawą.

Artykuł 49

- (1) Robotnicy i pracownicy umysłowi mają prawo zrzeszania się w organizacje i związki zawodowe w obronie swoich interesów w dziedzinie pracy i zabezpieczenia społecznego.
- (2) Pracodawcy mają prawo zrzeszania się dla obrony swoich interesów gospodarczych.

Artykuł 50

Robotnicy i pracownicy umysłowi mają prawo do strajku w obronie swoich zbiorowych interesów ekonomicznych i socjalnych. Prawo to jest realizowane na warunkach i w trybie określonych ustawą.

Artykuł 51

- (1) Obywatele mają prawo do ubezpieczenia społecznego i pomocy społecznej.
- (2) Osoby, które tymczasowo pozostają bez pracy, korzystają z ubezpieczenia społecznego na warunkach i w trybie określonych ustawą.
- (3) Osoby w podeszłym wieku, nieposiadające rodziny i niebędące w stanie utrzymać się z własnych zasobów, jak również osoby niepełnosprawne fizycznie i psychicznie, znajdują się pod szczególną ochroną państwa i społeczeństwa.

Artykuł 52

- (1) Obywatele mają prawo do ubezpieczenia zdrowotnego, gwarantującego im dostępną pomoc lekarską, i do bezpłatnego korzystania z usług medycznych na warunkach i w trybie określonych ustawą.
- (2) Ochrona zdrowia obywateli finansowana jest z budżetu państwa, przez pracodawców, przez indywidualne i zbiorowe składki ubezpieczeniowe oraz z innych źródeł na warunkach i w trybie określonych ustawą.
- (3) Państwo chroni zdrowie obywateli i wspiera rozwój sportu i turystyki.
- (4) Nikt nie może być poddawany przymusowo leczeniu i procedurom sanitarnym poza przypadkami przewidzianymi ustawą.
- (5) Państwo realizuje kontrolę nad wszystkimi zakładami zdrowotnymi, jak również nad produkcją środków leczniczych, biopreparatów i techniki medycznej oraz nad handlem nimi.

Artykuł 53

- (1) Każdy ma prawo do nauki.
- (2) Nauczanie szkolne jest obowiązkowe do 16 roku życia.
- (3) Nauka na poziomie podstawowym i średnim w szkołach państwowych i gminnych jest bezpłatna. Nauka w wyższych uczelniach państwowych jest bezpłatna na warunkach określonych ustawą.
- (4) Uczelnie wyższe korzystają z autonomii akademickiej.
- (5) Obywatele i organizacje mogą tworzyć instytucje kształcenia na warunkach i w trybie określonych ustawą. Nauczanie w nich powinno odpowiadać rygorom określonym przez państwo.
- (6) Państwo wspiera oświatę poprzez zakładanie i finansowanie instytucji kształcenia, pomoc dla zdolnych uczniów i studentów, tworzenie warunków kształcenia zawodowego i przekwalifikowywania. Sprawuje ono kontrolę nad instytucjami kształcenia wszystkich rodzajów i szczebli.

Artykuł 54

- (1) Każdy ma prawo do korzystania z narodowych i ogólnoludzkich wartości kulturalnych, jak również do rozwijania własnej

kultury zgodnie ze swoją przynależnością etniczną, co jest uznawane i podlega ochronie przez ustawę.

- (2) Wolność twórczości artystycznej, naukowej i technicznej jest uznawana i podlega ochronie przez ustawę.
- (3) Prawa wynalazcze, autorskie i pokrewne są chronione przez ustawę.

Artykuł 55

Obywatele mają prawo do zdrowego i sprzyjającego środowiska naturalnego, zgodnie z ustalonymi standardami i normami. Mają oni obowiązek dbać o środowisko naturalne.

Artykuł 56

Każdy obywatel korzysta z obrony prawnej w razie naruszenia lub zagrożenia jego praw lub interesów chronionych prawem. Może on występować wraz ze swoim obrońcą przed organami państwa.

Artykuł 57

- (1) Podstawowe prawa obywateli są niezbywalne.
- (2) Prawa nie mogą być nadużywane ani realizowane w celu naruszenia praw lub interesów prawnych osób trzecich.
- (3) W razie ogłoszenia wojny, stanu wojennego czy innego stanu wyjątkowego mocą ustawy może być tymczasowo ograniczone realizowanie poszczególnych praw obywateli, z wyjątkiem praw przewidzianych w art. 28, 29, 31 ust. 1, 2 i 3, art. 32 ust. 1 i art. 37.

Artykuł 58

- (1) Obywatele mają obowiązek przestrzegania i wykonywania Konstytucji i ustaw. Mają oni obowiązek respektowania praw i interesów prawnych innych osób.
- (2) Przekonania religijne oraz inne przekonania nie mogą być podstawą odmowy wykonywania obowiązków ustanowionych w Konstytucji i ustawach.

Artykuł 59

- (1) Obrona ojczyzny jest dla każdego obywatela bułgarskiego obowiązkiem i zaszczytem. Zdrada stanu i zdrada ojczyzny stanowią najcięższe przestępstwa i są karane z całą surowością prawa.

(2)¹² (*Zm. DV, nr 12 z 2007 r., wszedł w życie 1 stycznia 2008 r.*)

Przygotowanie obywateli do obrony ojczyzny określa ustawa.

Artykuł 60

- (1) Obywatele mają obowiązek płacenia podatków i opłat ustalonych ustawą, zgodnie ze swoimi przychodami i majątkiem.
- (2) Ulgi i podwyżki podatkowe mogą być ustalane wyłącznie ustawą.

Artykuł 61

Obywatele mają obowiązek wspierać państwo i społeczeństwo w wypadku klęsk żywiołowych i innych, na warunkach i w trybie określonych ustawą.

¹² Do 1 stycznia 2008 r. obowiązywał ustęp (2) w brzmieniu: *Wykonywanie obowiązku wojskowego, warunki i tryb zwolnienia z niego lub zastąpienia go służbą zastępczą określa ustawa.*

ZGROMADZENIE
NARODOWE

ZGROMADZENIE NARODOWE

Rozdział trzeci

ZGROMADZENIE NARODOWE

Artykuł 62

- (1) (*Poprzedni tekst art. 62 – DV, nr 12 z 2007 r.*) Zgromadzenie Narodowe realizuje władzę ustawodawczą i sprawuje kontrolę parlamentarną.
- (2) (*Nośwy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Zgromadzenie Narodowe dysponuje samodzielnym budżetem.

Artykuł 63

Zgromadzenie Narodowe składa się z 240 przedstawicieli narodu.

Artykuł 64

- (1) Zgromadzenie Narodowe wybierane jest na okres czterech lat.
- (2) W razie wojny, stanu wojennego lub innego stanu wyjątkowego, rozpoczętych podczas lub po upływie kadencji Zgromadzenia Narodowego, okres jego pełnomocnictw przedłuża się do czasu ustania tych okoliczności.
- (3) Wybory do nowego Zgromadzenia Narodowego przeprowadza się nie później niż w ciągu dwóch miesięcy po wygaśnięciu uprawnień poprzedniego.

Artykuł 65

- (1) Na przedstawiciela narodu może zostać wybrany obywatel bułgarski, który nie ma innego obywatelstwa, ukończył 21 lat, nie jest ubezwłasnowolniony i nie odbywa kary pozbawienia wolności.
- (2) Kandydaci na przedstawicieli narodu, którzy pełnią funkcję państwową, zaprzestają jej wykonywania w momencie rejestracji swojej kandydatury.

Artykuł 66

Ważność wyborów może być zaskarżona do Sądu Konstytucyjnego w trybie określonym ustawą.

Artykuł 67

- (1) Przedstawiciele narodu reprezentują nie tylko swoich wyborców, lecz również cały naród. Związanie mandatem imperatywnym jest nieważne.
- (2) Przedstawiciele narodu działają na podstawie Konstytucji i ustaw zgodnie ze swoim sumieniem i przekonaniem.

Artykuł 68

- (1) Przedstawiciele narodu nie mogą pełnić innej funkcji państwowej lub realizować działalności, która zgodnie z prawem jest niepołączalna ze statusem przedstawiciela narodowego.
- (2) Przedstawiciel narodu, wybrany na ministra, zaprzestaje wykonywania mandatu przedstawicielskiego w okresie, w którym jest ministrem. W takim wypadku zostaje on zastąpiony w trybie określonym ustawą.

Artykuł 69

Przedstawiciele narodu nie ponoszą odpowiedzialności karnej za wypowiediane przez siebie opinie i za swoje głosowania w Zgromadzeniu Narodowym.

Artykuł 70

- (1) (*Poprzedni tekst art. 70, zm. – DV, nr 27 z 2006 r.*) Przedstawiciele narodu nie mogą być zatrzymywani i nie może być wszczynane przeciwko nim postępowanie karne poza przestępstwami pospolitymi, i to za zgodą Zgromadzenia Narodowego, a gdy ono nie obraduje – przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego. Zgoda na zatrzymanie nie jest wymagana w razie zatrzymania w momencie popełnienia przestępstwa, w takim jednak wypadku niezwłocznie powiadamia się Zgromadzenie Narodowe, a gdy ono nie obraduje – przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego.
- (2) (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.*) Zezwolenie na wszczęcie postępowania karnego nie jest wymagane w razie pisemnej zgody przedstawiciela narodu.

Artykuł 71

Przedstawiciele narodu otrzymują wynagrodzenie, którego wysokość określa Zgromadzenie Narodowe.

Artykuł 72

- (1) Pełnomocnictwa przedstawicieli narodu ulegają przedterminowemu wygaśnięciu w razie:
1. złożenia dymisji przed Zgromadzeniem Narodowym;
 2. uprawomocnienia się wyroku, w którym została orzeczona kara pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne lub kiedy wykonanie kary pozbawienia wolności nie zostało zawieszono;
 3. stwierdzenia niewybieralności lub niepołączalności;
 4. śmierci.
- (2) W przypadkach wskazanych w p. 1 i 2 decyzję podejmuje Zgromadzenie Narodowe, a w przypadkach wskazanym w p. 3 – Sąd Konstytucyjny.

Artykuł 73

Organizacja i działalność Zgromadzenia Narodowego realizowane są na podstawie Konstytucji i przyjętego przez nie regulaminu.

Artykuł 74

Zgromadzenie Narodowe jest organem działającym stale. Samo określa czas trwania wakacji parlamentarnych.

Artykuł 75

Nowo wybrane Zgromadzenie Narodowe zwoływane jest na pierwsze posiedzenie przez Prezydenta Republiki najpóźniej w ciągu miesiąca po wybraniu Zgromadzenia Narodowego. Jeśli we wskazanym terminie Prezydent nie zwoła Zgromadzenia Narodowego, zostaje ono zwołane przez jedną piątą przedstawicieli narodu.

Artykuł 76

- (1) Pierwsze posiedzenie Zgromadzenia Narodowego otwiera najstarszy z obecnych przedstawicieli narodu.
- (2) Na pierwszym posiedzeniu przedstawiciele narodu składają następującą przysięgę: „Przysięgam w imię Republiki Bułgarii przestrzegać Konstytucji i praw kraju i we wszystkich swoich działaniach kierować się interesami narodu. Przysięgam.”
- (3) Na tym samym posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego wybiera się przewodniczącego i wiceprzewodniczących.

Artykuł 77

- (1) Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego:
 1. reprezentuje Zgromadzenie Narodowe;
 2. przedstawia projekt porządku dziennego obrad;
 3. otwiera, prowadzi i zamyka posiedzenia Zgromadzenia Narodowego i zapewnia porządek podczas ich trwania;
 4. poświadcza swoim podpisem treść przyjętych przez Zgromadzenie Narodowe aktów;
 5. podejmuje uchwały, wydaje oświadczenia i apele przyjęte przez Zgromadzenie Narodowe;
 6. organizuje międzynarodowe kontakty Zgromadzenia Narodowego.
- (2) Wiceprzewodniczący Zgromadzenia Narodowego pomagają przewodniczącemu i wykonują zlecone przez niego czynności.

Artykuł 78

Posiedzenia Zgromadzenia Narodowego zwołuje Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego:

1. z własnej inicjatywy;
2. na wniosek jednej piątej przedstawicieli narodu;
3. na wniosek Prezydenta;
4. na wniosek Rady Ministrów.

Artykuł 79

- (1) Zgromadzenie Narodowe wybiera ze swojego składu stałe i tymczasowe komisje.
- (2) Stałe komisje wspierają działalność Zgromadzenia Narodowego i sprawują w jego imieniu kontrolę parlamentarną.
- (3) Komisje tymczasowe wybiera się w celu badań i dochodzeń.

Artykuł 80

Funkcjonariusze państwowi i obywatele, którzy zostają zaproszeni, mają obowiązek stawić się przed komisjami parlamentarnymi i udostępnić im wymagane przez nie informacje i dokumenty.

Artykuł 81

- (1) (*Zm. – DV, nr 12 z 2007 r.*) Zgromadzenie Narodowe może otwierać posiedzenia i podejmować uchwały, jeżeli jest obecna ponad połowa przedstawicieli narodu.

- (2) Zgromadzenie Narodowe uchwała ustawy i inne akty większością ponad połowy obecnych przedstawicieli narodu, chyba że Konstytucja wymaga innej większości.
- (3) Głosowanie jest osobiste i jawne, chyba że Konstytucja przewiduje lub Zgromadzenie Narodowe postanowi, by było ono tajne.

Artykuł 82

Posiedzenia Zgromadzenia Narodowego są jawne. W drodze wyjątku Zgromadzenie Narodowe może postanowić, by określone posiedzenia były zamknięte.

Artykuł 83

- (1) Członkowie Rady Ministrów mogą uczestniczyć w posiedzeniach Zgromadzenia Narodowego i komisji parlamentarnych. Na żądanie są wysłuchiwanii poza kolejnością.
- (2) Zgromadzenie Narodowe i komisje parlamentarne mogą zobowiązać ministrów do stawienia się na ich posiedzeniach i udzielenia odpowiedzi na zadane pytania.

Artykuł 84

Zgromadzenie Narodowe:

1. uchwała, zmienia, uzupełnia i uchyla ustawy;
2. uchwała budżet państwa i sprawozdanie z jego wykonania;
3. (*Zm. – DV, nr 12 z 2007 r.*) ustala podatki i określa wysokość podatków państwowych;
4. zarządza wybory Prezydenta Republiki;
5. podejmuje uchwałę o przeprowadzeniu referendum ogólnokrajowego;
6. wybiera i odwołuje Prezesa Rady Ministrów i na jego wniosek Radę Ministrów; dokonuje zmian w rządzie na wniosek Prezesa Rady Ministrów;
7. na wniosek Prezesa Rady Ministrów powołuje, przekształca i likwiduje ministerstwa;
8. wybiera i odwołuje zwierzchników Bułgarskiego Banku Narodowego i innych instytucji określonych ustawą;
9. wydaje zgodę na zawieranie umów o pożyczkach państwowych;
10. decyduje w sprawach wypowiedzenia wojny i zawarcia pokoju;

11. wydaje zgodę na wysłanie i użycie bułgarskich sił zbrojnych poza granicami państwa, jak również na pobyt obcych wojsk na terytorium państwa lub ich przejście przez nie;
12. na wniosek Prezydenta lub Rady Ministrów ogłasza stan wojenny lub inny stan nadzwyczajny na całym terytorium państwa lub na jego części;
13. udziela amnestii;
14. ustanawia ordery i odznaczenia;
15. określa oficjalne święta;
16. (*Zm. – DV, nr 12 z 2007 r.*) wysłuchuje i przyjmuje roczne sprawozdania Naczelnego Sądu Kasacyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i prokuratora generalnego, wniesione przez Najwyższą Radę Sądowniczą, dotyczące stosowania prawa i działalności sądów, prokuratury i organów śledczych;
17. (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) wysłuchuje i przyjmuje sprawozdania o działalności organów, które w całości lub częściowo są wybierane przez Zgromadzenie Narodowe, jeżeli zostało to przewidziane ustawą.

Artykuł 85

- (1) Zgromadzenie Narodowe ratyfikuje i wypowiada w drodze ustawy umowy międzynarodowe, które:
 1. mają charakter sojuszu politycznego lub wojskowego;
 2. dotyczą uczestnictwa Republiki Bułgarii w organizacjach międzynarodowych;
 3. przewidują korektę granic Republiki Bułgarii;
 4. zawierają finansowe zobowiązania państwa;
 5. przewidują udział państwa w arbitrażowym lub sądowym rozwiązaniu sporów międzynarodowych;
 6. dotyczą podstawowych praw człowieka;
 7. dotyczą stosowania prawa lub wymagają kroków ustawodawczych dla jego przestrzegania;
 8. wyraźnie przewidują ratyfikację;
 9. (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) przekazują na rzecz Unii Europejskiej uprawnienia, wynikające z niniejszej Konstytucji.
- (2) (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) Ustawa o ratyfikacji umowy międzynarodowej wymienionej w ust. 1 p. 9 przyjmowana jest większością dwóch trzecich głosów wszystkich przedstawicieli narodu.

- (3) *(Poprzedni ust. 2 – DV, nr 18 z 2005 r.)* Ratyfikowane przez Zgromadzenie Narodowe umowy mogą być zmieniane lub wypowiedziane tylko w trybie wskazanym w tych umowach lub zgodnie z ogólnie uznanymi normami prawa międzynarodowego.
- (4) Zawarcie umów międzynarodowych, wymagających zmian w Konstytucji, musi być poprzedzone przyjęciem tych zmian.

Artykuł 86

- (1) Zgromadzenie Narodowe uchwała ustawy oraz podejmuje uchwały, deklaracje i apele.
- (2) Ustawy i uchwały Zgromadzenia Narodowego obowiązują wszystkie organy państwowe, organizacje i obywatele.

Artykuł 87

- (1) Prawo inicjatywy ustawodawczej posiadają przedstawiciele narodu i Rada Ministrów.
- (2) Projekt ustawy o budżecie państwa przygotowuje i wnosi Rada Ministrów.

Artykuł 88

- (1) Ustawy są rozpatrywane i uchwalane w dwóch głosowaniach, przeprowadzanych na oddzielnych posiedzeniach. W drodze wyjątku Zgromadzenie Narodowe może postanowić, by oba głosowania odbyły się podczas jednego posiedzenia.
- (2) Inne akty Zgromadzenia Narodowego uchwalane są w jednym głosowaniu.
- (3) Uchwalone akty ogłaszane są w „D”rzhaven Vestnik” [„Държавен вестник”] nie później niż 15 dni po ich uchwaleniu.

Artykuł 89

- (1) Jedna piąta przedstawicieli narodu może wystąpić do Zgromadzenia Narodowego z wnioskiem o wyrażenie wotum nieufności dla Rady Ministrów. Wniosek zostaje przyjęty, jeśli głosowała za nim ponad połowa wszystkich przedstawicieli narodu.
- (2) W razie wyrażenia przez Zgromadzenie Narodowe wotum nieufności dla Prezesa Rady Ministrów lub Rady Ministrów, Prezes Rady Ministrów zgłasza dymisję rządu.
- (3) W razie odrzucenia przez Zgromadzenie Narodowe wniosku o wyrażenie wotum nieufności dla Rady Ministrów, ponowny

wniosek o wotum nieufności z tym samym uzasadnieniem nie może być przedstawiony wcześniej niż po upływie sześciu miesięcy.

Artykuł 90

- (1) Przedstawiciele narodu mają prawo do zapytań i interpelacji wobec Rady Ministrów lub poszczególnych ministrów, którzy są zobowiązani do udzielenia odpowiedzi.
- (2) Na wniosek jednej piątej przedstawicieli narodu w sprawie interpelacji przeprowadza się dyskusję i podejmuje uchwałę.

Artykuł 91

- (1) Zgromadzenie Narodowe wybiera Izbę Obrachunkową, która sprawuje kontrolę wykonania budżetu.
- (2) Organizację, uprawnienia i tryb działalności Izby Obrachunkowej określa ustawa.

Artykuł 91a

(Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.)

- (1) Zgromadzenie Narodowe wybiera Ombudsmana, który chroni prawa i wolności obywateli.
- (2) Uprawnienia i działalność Ombudsmana określa ustawa.

PREZYDENT REPUBLIKI

PREZYDENT REPUBLIKI

PREZYDENT REPUBLIKI

Artykuł 92

- (1) Prezydent jest głową państwa. Uosabia on jedność narodu i reprezentuje Republikę Bułgarii w stosunkach międzynarodowych.
- (2) Prezydent w swojej działalności jest wspomagany przez Wiceprezydenta.

Artykuł 93

- (1) Prezydent wybierany jest bezpośrednio przez wyborców na okres pięciu lat w trybie określonym ustawą.
- (2) Na Prezydenta może zostać wybrany obywatel bułgarski z urodzenia, który ukończył 40 lat, spełnia wymogi wyboru na przedstawiciela narodu i przez ostatnich pięć lat zamieszkiwał na terenie kraju.
- (3) Wybrany zostaje kandydat, który otrzymał ponad połowę ważnych głosów w wyborach, w których uczestniczyła ponad połowa uprawnionych wyborców.
- (4) Jeśli żaden z kandydatów nie został wybrany, w terminie siedmiu dni przeprowadza się nowe wybory z udziałem tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali najwięcej głosów. Wybrany zostaje kandydat, który otrzymał więcej głosów.
- (5) Wybory nowego Prezydenta przeprowadza się nie wcześniej niż na trzy miesiące i nie później niż na dwa miesiące przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta.
- (6) Spory dotyczące zgodności z prawem wyboru Prezydenta rozstrzyga Sąd Konstytucyjny w terminie jednego miesiąca od wyborów.

Artykuł 94

Wiceprezydent wybierany jest w tym samym czasie i z tej samej listy co Prezydent, na warunkach i w trybie przewidzianym dla wyboru Prezydenta.

Artykuł 95

- (1) Prezydent i Wiceprezydent mogą być wybrani ponownie na te same stanowiska tylko raz.

- (2) Prezydent i Wiceprezydent nie mogą być przedstawicielami narodu, wykonywać innej działalności państwowej, społecznej i gospodarczej ani uczestniczyć w pracach władz partii politycznych.

Artykuł 96

Prezydent i Wiceprezydent składają przed Zgromadzeniem Narodowym przysięgę, o której mowa w art. 76 ust. 2.

Artykuł 97

- (1) Pełnomocnictwa Prezydenta i Wiceprezydenta wygasają przedterminowo w razie:
1. podania się do dymisji przed Sądem Konstytucyjnym;
 2. trwałej niemożności wykonywania kompetencji z powodu ciężkiej choroby;
 3. zaistnienia warunków wymienionych w art. 103;
 4. śmierci.
- (2) W przypadkach wymienionych w p. 1 i 2 pełnomocnictwa Prezydenta i Wiceprezydenta wygasają wraz z ustaleniem przez Sąd Konstytucyjny wskazanych w nich okoliczności.
- (3) W przypadkach wymienionych w ust. 1 Wiceprezydent przejmuje funkcję Prezydenta i pełni ją do końca kadencji.
- (4) W razie niemożności objęcia przez Wiceprezydenta tej funkcji, uprawnienia Prezydenta wykonuje przewodniczący Zgromadzenia Narodowego do czasu wyboru Prezydenta i Wiceprezydenta. W takim przypadku w terminie dwóch miesięcy przeprowadza się wybory Prezydenta i Wiceprezydenta.

Artykuł 98

Prezydent Republiki:

1. zarządza wybory do Zgromadzenia Narodowego i do organów samorządu terytorialnego oraz określa datę przeprowadzenia ogólnokrajowego referendum, na podstawie uchwały Zgromadzenia Narodowego;
2. wygłasza orędzia do narodu i Zgromadzenia Narodowego;
3. zawiera umowy międzynarodowe w przypadkach określonych ustawą;
4. ogłasza ustawy;
5. na wniosek Rady Ministrów zatwierdza zmiany granic i ośrodków jednostek administracyjno-terytorialnych;

6. mianuje i odwołuje szefów przedstawicielstw dyplomatycznych i stałych przedstawicieli Republiki Bułgarii przy organizacjach międzynarodowych, na wniosek Rady Ministrów, oraz przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące przedstawicieli zagranicznych w kraju;
7. mianuje i odwołuje również innych funkcjonariuszy państwowych określonych ustawą;
8. nadaje orderzy i odznaczenia;
9. nadaje i przywraca obywatelstwo bułgarskie oraz wyraża zgodę na jego zrzeczenie się i pozbawia go;
10. udziela azylu;
11. stosuje prawo łaski;
12. umarza nieściągalne długi państwowe;
13. nadaje nazwy obiektom o znaczeniu ogólnokrajowym i miejscowościom;
14. informuje Zgromadzenie Narodowe o zasadniczych sprawach z zakresu swoich uprawnień.

Artykuł 99

- (1) Prezydent po konsultacjach z klubami parlamentarnymi powierza kandydatowi na Prezesa Rady Ministrów, wskazanemu przez największy liczebnie klub parlamentarny, utworzenie rządu.
- (2) Jeśli w terminie 7 dni kandydat na Prezesa Rady Ministrów nie zdoła zaproponować składu Rady Ministrów, Prezydent zadanie to powierza kandydatowi na Prezesa Rady Ministrów, wskazanemu przez drugi co do liczebności klub parlamentarny.
- (3) Jeśli i w tym wypadku nie zostanie zaproponowany skład Rady Ministrów, Prezydent w terminie wskazanym w poprzednim ustępie powierza wskazanie kandydata na Prezesa Rady Ministrów któremuś z mniejszych klubów parlamentarnych.
- (4) Jeśli konsultacje zakończą się pomyślnie, Prezydent proponuje Zgromadzeniu Narodowemu wybór kandydata na Prezesa Rady Ministrów.
- (5) Jeśli nie dojdzie do zgody na utworzenie rządu, Prezydent powołuje rząd tymczasowy, skraca kadencję Zgromadzenia Narodowego i zarządza nowe wybory w terminie określonym w art. 64, ust. 3. Akt, w którym Prezydent skraca kadencję

Zgromadzenia Narodowego, określa także datę wyborów do nowego Zgromadzenia Narodowego.

- (6) Tryb powołania rządu według poprzednich ustępów stosowany jest także w przypadkach wymienionych w art. 111 ust. 1.
- (7) W przypadkach wymienionych w ust. 5 i 6 Prezydent nie może skrócić kadencji Zgromadzenia Narodowego w ciągu ostatnich trzech miesięcy swojej kadencji. Jeśli w tym terminie parlament nie jest w stanie powołać rządu, Prezydent powołuje rząd tymczasowy.

Artykuł 100

- (1) Prezydent jest najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Republiki Bułgarii.
- (2) Prezydent na wniosek Rady Ministrów mianuje i odwołuje naczelne dowództwo sił zbrojnych i dokonuje nominacji na najwyższe stopnie wojskowe.
- (3) Prezydent przewodniczy Radzie Konsultacyjnej Bezpieczeństwa Narodowego, której status określa ustawa.
- (4) Prezydent na wniosek Rady Ministrów i zgodnie z ustawą zarządza powszechną lub częściową mobilizację.
- (5) Kiedy Zgromadzenie Narodowe nie obraduje, Prezydent ogłasza stan wojny w razie zbrojnej napaści na kraj lub konieczności natychmiastowego wypełnienia zobowiązań międzynarodowych, stan wojenny lub inny stan nadzwyczajny. W takich przypadkach niezwłocznie zwołuje się Zgromadzenie Narodowe, by wypowiedziało się w sprawie tej decyzji.

Artykuł 101

- (1) W terminie określonym w art. 88, ust. 3 Prezydent może zwrócić ustawę do Zgromadzenia Narodowego, z odpowiednio umotywowanym wnioskiem, w celu jej ponownego rozpatrzenia, którego Zgromadzenie nie może odmówić.
- (2) Zgromadzenie Narodowe uchwała powtórnie ustawę większością ponad połowy głosów wszystkich przedstawicieli narodu.
- (3) Ustawa powtórnie przyjęta przez Zgromadzenie Narodowe ogłaszana jest przez Prezydenta w terminie 7 dni od jej otrzymania.

Artykuł 102

- (1) W ramach realizacji swoich uprawnień Prezydent wydaje dekrety, wystosowuje orędzia i posłania.
- (2) Dekrety kontrasygnowane są przez Prezesa Rady Ministrów lub przez odpowiedniego ministra.
- (3) Nie podlegają kontrasygnacie dekrety, w których Prezydent:
 1. powołuje rząd tymczasowy;
 2. zleca konsultacje w celu utworzenia rządu;
 3. rozwiązuje Zgromadzenie Narodowe;
 4. zwraca ustawę, uchwaloną przez Zgromadzenie Narodowe, do ponownego rozpatrzenia;
 5. określa organizację i tryb działalności organów Kancelarii Prezydenta i mianuje personel;
 6. zarządza wybory i referendum;
 7. ogłasza ustawy.

Artykuł 103

- (1) Prezydent i Wiceprezydent nie ponoszą odpowiedzialności za czynności wykonane podczas wypełniania swoich funkcji, z wyjątkiem zdrady stanu i naruszenia Konstytucji.
- (2) Oskarżenie może być wniesione na wniosek co najmniej jednej czwartej przedstawicieli narodu i uznaje się je za poparte przez Zgromadzenie Narodowe, jeśli głosowało za nim ponad dwie trzecie przedstawicieli narodu.
- (3) Sąd Konstytucyjny rozpatruje oskarżenie przeciwko Prezydentowi lub Wiceprezydentowi w terminie jednego miesiąca od wniesienia oskarżenia. Jeśli zostanie stwierdzone, że Prezydent lub Wiceprezydent dopuścili się zdrady stanu lub naruszyli Konstytucję, ich pełnomocnictwa ulegają wygaśnięciu.
- (4) Prezydent i Wiceprezydent nie mogą zostać zatrzymani i przeciwko nim nie może zostać wszczęte postępowanie karne.

Artykuł 104

Prezydent może przekazać Wiceprezydentowi swoje uprawnienia wymienione w art. 98 p. 7, 9, 10 i 11.

RADA MINISTRÓW

Rozdział piąty

RADA MINISTRÓW

Artykuł 105

- (1) Rada Ministrów kieruje i prowadzi politykę wewnętrzną oraz zagraniczną zgodnie z Konstytucją i ustawami.
- (2) Rada Ministrów zapewnia ład społeczny i bezpieczeństwo narodowe i realizuje ogólne zwierzchnictwo administracji i sił zbrojnych.
- (3) (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) Rada Ministrów informuje Zgromadzenie Narodowe o sprawach dotyczących zobowiązań wynikających dla Republiki Bułgarii z jej członkostwa w Unii Europejskiej.
- (4) (*Nowy – DV, nr 18 z 2005 r.*) Uczestnicząc w opracowywaniu i uchwalaniu aktów Unii Europejskiej Rada Ministrów informuje o tym wcześniej Zgromadzenie Narodowe i składa sprawozdanie ze swoich działań.

Artykuł 106

Rada Ministrów kieruje wykonaniem budżetu państwa; organizuje gospodarkę majątkiem państwowym; zatwierdza i wypowiada umowy międzynarodowe w przypadkach przewidzianych ustawą.

Artykuł 107

Rada Ministrów uchyla niezgodne z prawem lub niecelowe akty ministrów.

Artykuł 108

- (1) Rada Ministrów składa się z Prezesa Rady Ministrów, wiceprezesów Rady Ministrów i ministrów.
- (2) Prezes Rady Ministrów prowadzi i koordynuje ogólną politykę rządu i ponosi za nią odpowiedzialność. Powołuje on i zwalnia wiceministrów.
- (3) Ministrowie kierują poszczególnymi ministerstwami, chyba że Zgromadzenie Narodowe postanowi inaczej. Ponoszą oni odpowiedzialność za swoje działania.

Artykuł 109

Członkowie Rady Ministrów składają przed Zgromadzeniem Narodowym przysięgę, o której mowa w art. 76 ust. 2.

Artykuł 110

Członkami Rady Ministrów mogą być tylko obywatele bułgarscy, którzy spełniają przesłanki wyboru na przedstawicieli narodu.

Artykuł 111

- (1) Kompetencje Rady Ministrów wygasają:
 1. wraz z uchwaleniem wotum nieufności dla Rady Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów;
 2. wraz z przyjęciem dymisji Rady Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów;
 3. w razie śmierci Prezesa Rady Ministrów;
- (2) Rada Ministrów podaje się do dymisji przed nowo wybranym Zgromadzeniem Narodowym.
- (3) W przypadkach określonych w powyższych ustępach Rada Ministrów pełni swoje funkcje do czasu wyboru nowej Rady Ministrów.

Artykuł 112

- (1) Rada Ministrów może zwrócić się do Zgromadzenia Narodowego o wotum zaufania w zakresie swojej całościowej polityki, programu lub konkretnej sprawy. Uchwała w tej sprawie jest podejmowana większością głosów ponad połowy obecnych przedstawicieli narodu.
- (2) Jeśli Rada Ministrów nie otrzyma wotum zaufania, o które się zwróciła, Prezes Rady Ministrów podaje rząd do dymisji.

Artykuł 113

- (1) Członkowie Rady Ministrów nie mogą zajmować stanowisk i wykonywać działalności, które są niepołączalne ze statusem przedstawiciela narodu.
- (2) Zgromadzenie Narodowe może określać także inne stanowiska i rodzaje działalności, których członkowie Rady Ministrów nie mogą zajmować lub wykonywać.

Artykuł 114

Na podstawie i w ramach wykonywania ustaw Rada Ministrów podejmuje uchwały, rozporządzenia i decyzje. W formie uchwał Rada Ministrów przyjmuje regulaminy i zarządzenia.

Artykuł 115

Ministrowie wydają regulaminy, zarządzenia, instrukcje i polecenia.

Artykuł 116

- (1) Urzędnicy państwowi są wykonawcami woli i interesów narodu. Podczas realizowania swojej służby są oni obowiązani do kierowania się wyłącznie prawem i do zachowania politycznej neutralności.
- (2) Warunki, na jakich urzędnicy państwowi są mianowani i zwalniani oraz mogą należeć do partii politycznych i organizacji związkowych, jak również realizować swoje prawo do strajku, określa ustawa.

WŁADZA SĄDOWNICZA

WŁADZA SĄDOWNICZA

Artykuł 117

- (1) Władza sądownicza chroni prawa i interesy prawne obywateli, osób prawnych i państwa.
- (2) Władza sądownicza jest niezawisła. W trakcie realizowania swoich funkcji sędziowie, ławnicy, prokuratorzy i sędziowie śledczy podporządkowani są wyłącznie ustawie.
- (3) Władza sądownicza dysponuje samodzielnym budżetem.

Artykuł 118

Wymiar sprawiedliwości sprawowany jest w imię narodu.

Artykuł 119

- (1) Wymiar sprawiedliwości sprawowany jest przez Naczelnego Sąd Kasacyjny, Naczelnego Sąd Administracyjny, sądy apelacyjne, okręgowe, wojskowe i rejonowe.
- (2) Na mocy ustawy mogą być powoływane także sądy wyspecjalizowane.
- (3) Nie są dopuszczalne sądy nadzwyczajne.

Artykuł 120

- (1) Sądy kontrolują zgodność z prawem aktów i działań organów administracyjnych.
- (2) Obywatele i osoby prawne mogą zaskarżać wszystkie dotyczące ich akty administracyjne, z wyjątkiem wyraźnie wskazanych w ustawie.

Artykuł 121

- (1) Sądy zapewniają równość stron w procesie sądowym i zasadę kontradyktoryjności.
- (2) Postępowanie w sprawach powinno zmierzać do ustalenia prawdy materialnej.
- (3) Rozpatrywanie spraw we wszystkich sądach jest jawne, chyba że ustawa przewiduje inaczej.
- (4) Wszystkie orzeczenia sądów powinny zawierać uzasadnienie.

Artykuł 122

- (1) Obywatele i osoby prawne mają prawo do obrony we wszystkich stadiach procesu.
- (2) Tryb realizacji prawa do obrony określa ustawa.

Artykuł 123

W przypadkach określonych ustawą w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości uczestniczą również ławnicy.

Artykuł 124

Naczelny Sąd Kasacyjny realizuje najwyższy sądowy nadzór nad ścisłym i jednolitym stosowaniem ustaw przez wszystkie sądy.

Artykuł 125

- (1) Naczelny Sąd Administracyjny realizuje najwyższy sądowy nadzór nad ścisłym i jednolitym stosowaniem ustaw w orzecznictwie administracyjnym.
- (2) Naczelny Sąd Administracyjny rozstrzyga spory co do legalności aktów Rady Ministrów i ministrów, jak również innych aktów określonych ustawą.

Artykuł 126

- (1) Struktura prokuratury odpowiada strukturze sądów.
- (2) Prokurator generalny czuwa nad praworządnością działań wszystkich prokuratorów i sprawuje nad nimi nadzór metodyczny.

Artykuł 127

Prokuratura kontroluje przestrzeganie praworządności poprzez:

1. (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.*) kierowanie śledztwem i kontrolowanie jego zgodnego z prawem przebiegu;
2. (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.*) możliwość prowadzenia śledztwa;
3. (*Poprzedni p. 1 – DV, nr 27 z 2006 r.*) pociąganie do odpowiedzialności osób, które popełniły przestępstwa pospolite i popieranie oskarżenia w sprawach karnych;
4. (*Poprzedni p. 2 – DV, nr 27 z 2006 r.*) realizowanie nadzoru nad stosowaniem środków karnych i innych środków przymusu;
5. (*Poprzedni p. 3 – DV, nr 27 z 2006 r.*) podejmowanie działań na rzecz uchylenia aktów niezgodnych z prawem;

6. (*Poprzedni p. 4 – DV, nr 27 z 2006 r.*) uczestnictwo w sprawach cywilnych i administracyjnych w przypadkach określonych ustawą.

Artykuł 128

(*Zm. – DV, nr 27 z 2006 r.*) Organy śledcze są częścią systemu władzy sądowniczej. Prowadzą one śledztwa w sprawach karnych w przypadkach przewidzianych ustawą.

Artykuł 129

- (1) Sędziowie, prokuratorzy i sędziowie śledczy są mianowani, awansowani, degradowani, przenoszeni i zwalniani przez Najwyższą Radę Sądowniczą.
- (2) Przewodniczący Naczelnego Sądu Kasacyjnego, przewodniczący Naczelnego Sądu Administracyjnego i prokurator generalny są powoływani na okres siedmiu lat bez prawa powtórnego wyboru i zwalniani przez Prezydenta Republiki, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Prezydent nie może odmówić powołania lub zwolnienia w razie powtórnie przedłożonego wniosku.
- (3) (*Zm. – DV, nr 85 z 2003 r.*) Z chwilą ukończenia pięcioletniego stażu w charakterze sędziego, prokuratora lub sędziego śledczego i po uzyskaniu zaświadczenia, decyzją Najwyższej Rady Sądowniczej sędziowie, prokuratorzy i sędziowie śledczy stają się nieusuwalni. Mogą oni, włącznie z osobami wymienionymi w ust. 2, być odwołani z funkcji tylko w wypadku:
1. ukończenia 65. roku życia;
 2. złożenia dymisji;
 3. uprawomocnienia się wyroku, wymierzającego karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne;
 4. trwałej faktycznej niemożności pełnienia funkcji przez okres ponad roku;
 5. ciężkiego naruszenia lub systematycznego niewykonywania obowiązków służbowych, jak również czynów naruszających autorytet władzy sądowniczej.
- (4) (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r., uznany za niezgodny z Konstytucją przez Sąd Konstytucyjny – nr 78 z 2006 r.*) W przypadkach wymienionych w ust. 3 p. 5 przewodniczący Naczelnego Sądu Kasacyjnego, przewodniczący Naczelnego Sądu Administracyjnego

i prokurator generalny zostają odwołani przez Prezydenta Republiki także na wniosek jednej czwartej przedstawicieli narodu, przyjęty większością dwóch trzecich głosów przedstawicieli narodu. Prezydent nie może odmówić odwołania po powtórnym przedłożeniu wniosku.

- (5) (*Nowy – DV, nr 85 z 2003 r., poprzedni ust. 4 – DV, nr 27 z 2006 r.*) W przypadku odwołania sędziego, prokuratora lub sędziego na podstawie ust. 3 p. 2 i 4, a następnie przywrócenia im stanowiska sędziego, prokuratora lub śledczego, zostaje przywrócony im status nieusuwalności.
- (6) (*Nowy – DV, nr 85 z 2003 r., obowiązujący od 1 stycznia 2004 r., poprzedni ust. 5 – DV, nr 27 z 2006 r.*) Zwierzchnicy administracyjni organów władzy sądowniczej, z wyjątkiem wskazanych w ust. 2, powoływani są na stanowisko kierownicze na okres pięciu lat z prawem powtórnej powołania.

Artykuł 130

- (1) Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z 25 członków. Jej członkami z urzędu są: przewodniczący Naczelnego Sądu Kasacyjnego, przewodniczący Naczelnego Sądu Administracyjnego i prokurator generalny.
- (2) Na członków Najwyższej Rady Sądownictwa, którzy nie są jej członkami z urzędu, wybierani są prawnicy o wysokich kwalifikacjach zawodowych i moralnych, posiadający co najmniej piętnastoletni staż prawniczy.
- (3) Jedenastu członków Najwyższej Rady Sądownictwa wybiera Zgromadzenie Narodowe i jedenastu – organy władzy sądowniczej.
- (4) Kadencja wybieralnych członków Najwyższej Rady Sądownictwa trwa pięć lat. Nie mogą oni być powtórnie wybrani bezpośrednio po upływie tego terminu.
- (5) Posiedzeniom Najwyższej Rady Sądownictwa przewodniczy minister sprawiedliwości. Nie uczestniczy on w głosowaniu.
- (6) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Najwyższa Rada Sądownictwa:
 1. powołuje, awansuje, przenosi i zwalnia z funkcji sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych;
 2. wymierza dyscyplinarne kary degradacji i zwolnienia z funkcji w stosunku do sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych;

3. organizuje kwalifikowanie sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych;
 4. przyjmuje projekt budżetu władzy sądowniczej;
 5. określa zakres i strukturę sprawozdań rocznych wymienionych w art. 84 p. 16.
- (7) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Najwyższa Rada Sądownictwa wysłuchuje i przyjmuje roczne sprawozdania Naczelnego Sądu Kasacyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i prokuratora generalnego o stosowaniu prawa i o działalności sądów, prokuratury i organów śledczych i wnosi je do Zgromadzenia Narodowego.
- (8) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Mandat wybieralnego członka Najwyższej Rady Sądownictwa wygasa w razie:
1. złożenia dymisji;
 2. prawomocnego wyroku sądowego za dokonane przestępstwo;
 3. trwałej faktycznej niemożności pełnienia funkcji przez okres ponad roku;
 4. dyscyplinarnego zwolnienia z funkcji lub pozbawienia prawa wykonywania zawodu lub działalności prawniczej.
- (9) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) W razie wygaśnięcia mandatu wybieralnego członka Najwyższej Rady Sądownictwa na jego miejsce wybierany jest kolejny, który pełni tę funkcję do końca kadencji. Wyboru nowego członka Najwyższej Rady Sądownictwa dokonuje ten sam organ, który powołał osobę, której mandat wygasł.

Artykuł 130a

- (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.*) Minister sprawiedliwości:
1. przedstawia projekt budżetu władzy sądowniczej i wnosi go pod dyskusję Najwyższej Radzie Sądownictwa;
 2. zarządza majątkiem władzy sądowniczej;
 3. może wnioskować o powołanie, awansowanie, degradowanie, przenoszenie i zwalnianie z funkcji sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych;
 4. uczestniczy w organizowaniu podnoszenia kwalifikacji sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych;
 5. (*Uchyl. – DV, nr 12 z 2007 r.*)

Artykuł 131

(Zm. – *DV*, nr 85 z 2003 r., nr 12 z 2007 r.) Decyzje Najwyższej Rady Sądownictwa w sprawie powołania, awansowania, degradowania, przenoszenia i zwalniania z funkcji sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych, jak również wnioski, wysuwane przez nią na podstawie art. 129 ust. 2, podejmowane są w głosowaniu tajnym.

Artykuł 132

(Zm. – *DV*, nr 85 z 2003 r.)

- (1) W trakcie wykonywania swoich funkcji sędziowie, prokuratorzy i sędziowie śledczy nie ponoszą odpowiedzialności karnej i cywilnej za swoje działania i podjęte decyzje, chyba że stanowią one przestępstwo pospolite o charakterze umyślnym.
- (2) (*Uchyl.* – *DV*, nr 12 z 2007 r.)
- (3) (*Uchyl.* – *DV*, nr 12 z 2007 r.)
- (4) (*Uchyl.* – *DV*, nr 12 z 2007 r.)

Artykuł 132a

(*Nowy* – *DV*, nr 12 z 2007 r.)

- (1) Przy Najwyższej Radzie Sądowniczej tworzy się Inspektorat, składający się z głównego inspektora i dziesięciu inspektorów.
- (2) Główny Inspektor jest wybierany przez Zgromadzenie Narodowe większością dwóch trzecich przedstawicieli narodu na okres pięciu lat.
- (3) Inspektorzy są wybierani przez Zgromadzenie Narodowe na okres czterech lat w trybie określonym w ust. 2.
- (4) Główny inspektor i inspektorzy mogą być wybierani powtórnie, ale nie na dwie kolejne kadencje.
- (5) Budżet Inspektoratu przyjmowany jest przez Zgromadzenie Narodowe w ramach budżetu władzy sądowniczej.
- (6) Inspektorat kontroluje działalność organów władzy sądowniczej nie naruszając niezawisłości sędziów, ławników, prokuratorów i sędziów śledczych przy realizowaniu ich funkcji. Główny inspektor i inspektorzy podczas realizowania swoich funkcji są niezawisli i podporządkowani wyłącznie prawu.
- (7) Inspektorat działa z urzędu, z inicjatywy obywateli, osób fizycznych lub organów państwowych, w tym także sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych.

- (8) Inspektorat składa Najwyższej Radzie Sądownictwa roczne sprawozdanie ze swojej działalności.
- (9) Inspektorat kieruje uwagi, wnioski i sprawozdania do innych organów państwowych, włącznie z właściwymi organami władzy sądowniczej. Informację o swojej działalności Inspektorat podaje do wiadomości publicznej.
- (10) Warunki i tryb wyboru i zwalniania głównego inspektora i inspektorów, jak również organizację i działalność Inspektoratu określa ustawa.

Artykuł 133

Organizację i działalność Najwyższej Rady Sądownictwa, sądów, organów prokuratorskich i śledczych, status sędziów, prokuratorów i sędziów śledczych, warunki i tryb powoływania i zwalniania z funkcji sędziów, ławników, prokuratorów i sędziów śledczych, jak również realizowania ich odpowiedzialności określa ustawa.

Artykuł 134

- (1) Adwokatura jest wolna, niezależna i samorządna. Pomaga ona obywatelom i osobom prawnym w obronie ich praw i interesów prawnych.
- (2) Organizację i tryb działalności adwokatury określa ustawa.

SAMORZĄD LOKALNY
I ADMINISTRACJA
LOKALNA

Rozdział siódmy

SAMORZĄD LOKALNY I ADMINISTRACJA LOKALNA

Artykuł 135

- (1) Terytorium Republiki Bułgarii dzieli się na gminy [*obštini – общини*] i obwody [*oblasti – области*]. Podział terytorialny i uprawnienia gminy stołecznej i innych dużych miast określa ustawa.
- (2) Inne jednostki administracyjno-terytorialne i organy samorządu w tych jednostkach mogą być tworzone na mocy ustaw.

Artykuł 136

- (1) Gmina jest podstawową jednostką administracyjno-terytorialną, w której realizowana jest samorządność lokalna. Obywatele uczestniczą w zarządzaniu gminą zarówno przez wybrane przez siebie organy samorządu lokalnego, jak i bezpośrednio w drodze referendum i zgromadzenia ogólnego mieszkańców gminy.
- (2) Granice gmin określa się po zasięgnięciu opinii ludności.
- (3) Gmina ma osobowość prawną.

Artykuł 137

- (1) Samorządowe wspólnoty lokalne mogą się zrzeszać w celu rozwiązywania wspólnych problemów.
- (2) Prawo winno stwarzać warunki dla zrzeszania się gmin.

Artykuł 138

Organem samorządu lokalnego w gminie jest rada gminy wybierana przez ludność danej gminy na okres czterech lat w trybie określonym ustawą.

Artykuł 139

- (1) Organem władzy wykonawczej w gminie jest naczelnik gminy. Jest on wybierany przez ludność lub przez radę gminy na okres czterech lat w trybie określonym ustawą.
- (2) W swojej działalności naczelnik gminy kieruje się prawem, aktami rady gminy i decyzjami ludności.

Artykuł 140

Majątek gminny, który wykorzystuje ona w interesie wspólnoty lokalnej, jest własnością gminy.

Artykuł 141

- (1) Gmina dysponuje samodzielnym budżetem.
- (2) Stałe źródła finansowe gminy określa ustawa.
- (3) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Rada gminy ustala wysokość podatków lokalnych na warunkach i w trybie oraz w granicach określonych ustawą.
- (4) (*Nowy – DV, nr 12 z 2007 r.*) Rada gminy określa wysokość opłat lokalnych w trybie określonym ustawą.
- (5) (*Poprzedni ust. 3 – DV, nr 12 z 2007 r.*) Państwo wspiera prawidłowe wykonywanie zadań gmin poprzez dotacje z budżetu państwa i innymi środkami.

Artykuł 142

Obwód jest jednostką administracyjno-terytorialną prowadzącą politykę regionalną, realizującą władztwo państwa w terenie i zapewniającą zgodność interesów ogólnokrajowych i lokalnych.

Artykuł 143

- (1) Władzę w obwodzie sprawuje naczelnik obwodu, wspomagany przez obwodową administrację.
- (2) Naczelnik obwodu jest mianowany przez Radę Ministrów.
- (3) Naczelnik obwodu zapewnia prowadzenie polityki państwa, odpowiada za ochronę interesów państwowych, praworządności i ładu społecznego i realizuje kontrolę administracyjną.

Artykuł 144

Centralne organy państwowe i ich terenowi przedstawiciele sprawują nadzór nad legalnością aktów samorządu lokalnego, na warunkach określonych ustawą.

Artykuł 145

Rady gminne mogą zaskarżać przed sądem akty i działania, naruszające ich prawa.

Artykuł 146

Organizację i tryb działania organów samorządu terenowego i administracji lokalnej określa ustawa.

SĄD KONSTYTUCYJNY

SĄD KONSTYTUCYJNY

Artykuł 147

- (1) Sąd Konstytucyjny składa się z 12 sędziów, z których jedną trzecią wybiera Zgromadzenie Narodowe, jedną trzecią mianuje Prezydent, a jedną trzecią wybiera Zgromadzenie Ogólne sędziów Naczelnego Sądu Kasacyjnego i Naczelnego Sądu Administracyjnego.
- (2) Kadencja sędziów Sądu Konstytucyjnego trwa 9 lat. Nie mogą oni być powtórnie wybierani na tę funkcję. Skład Sądu Konstytucyjnego jest odnawiany co trzy lata w jednej trzeciej przez organy upoważnione do wyboru i mianowania w trybie określonym ustawą.
- (3) Na sędziów Sądu Konstytucyjnego wybierani są prawnicy o wysokich kwalifikacjach zawodowych i moralnych, posiadający co najmniej piętnastoletni staż prawniczy.
- (4) Sędziowie Sądu Konstytucyjnego wybierają w tajnym głosowaniu przewodniczącego sądu na okres trzech lat.
- (5) Funkcja członka Sądu Konstytucyjnego jest niepołączalna z mandatem wybieralnym, z pełnieniem funkcji państwowej lub społecznej, z członkostwem w partii politycznej lub związku zawodowym i z wykonywaniem wolnej, handlowej lub innej płatnej działalności zawodowej.
- (6) Członkowie Sądu Konstytucyjnego korzystają z immunitetu przedstawiciela narodowego.

Artykuł 148

- (1) Mandat sędziego Sądu Konstytucyjnego wygasa w razie:
 1. upływu przewidzianego terminu;
 2. złożenia dymisji przed Sądem Konstytucyjnym;
 3. uprawomocnienia się wyroku wymierzającego karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne;
 4. faktycznej niemożności pełnienia funkcji przez okres ponad roku;
 5. niepołączalności z funkcjami i działaniami wymienionymi w art. 147 ust. 5;
 6. śmierci.

- (2) Sąd Konstytucyjny uchyla immunitet i stwierdza faktyczną niemożność pełnienia przez sędziów funkcji w tajnym głosowaniu większością co najmniej dwóch trzecich głosów wszystkich sędziów.
- (3) W razie wygaśnięcia mandatu sędziego Sądu Konstytucyjnego, nowy sędzia zostaje wybrany lub mianowany w terminie jednego miesiąca z tej samej kwoty.

Artykuł 149

- (1) Sąd Konstytucyjny:
 1. przedstawia obowiązującą wykładnię Konstytucji;
 2. orzeka w sprawach wniosków o ustalenie zgodności z Konstytucją ustaw i innych aktów Zgromadzenia Narodowego, jak również aktów Prezydenta;
 3. rozstrzyga spory kompetencyjne między Zgromadzeniem Narodowym, Prezydentem i Radą Ministrów, jak również między organami samorządu terytorialnego i centralnymi organami wykonawczymi;
 4. orzeka w sprawach zgodności zawartych przez Republikę Bułgarii umów międzynarodowych z Konstytucją przed ich ratyfikacją, jak również zgodności ustaw z ogólnie przyjętymi normami prawa międzynarodowego i z umowami międzynarodowymi, których Bułgaria jest stroną;
 5. orzeka w sprawach konstytucyjności partii politycznych i stowarzyszeń;
 6. orzeka w sprawach ważności wyboru Prezydenta i Wiceprezydenta;
 7. orzeka w sprawach sporów dotyczących ważności wyboru przedstawiciela narodu;
 8. orzeka w sprawach oskarżeń, wysuniętych przez Zgromadzenie Narodowe przeciwko Prezydentowi i Wiceprezydentowi.
- (2) Uprawnienia Sądu Konstytucyjnego nie mogą być rozszerzane lub ograniczane w drodze ustawy.

Artykuł 150

- (1) Sąd Konstytucyjny orzeka z inicjatywy co najmniej jednej piątej przedstawicieli narodu, Prezydenta, Rady Ministrów, Naczelnego Sądu Kasacyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i prokuratora generalnego. Spory kompetencyjne wymienione

w p. 3 ustępu 1 poprzedniego artykułu mogą być rozpatrywane także z inicjatywy rad gminnych.

- (2) Po ustaleniu niezgodności między ustawą a Konstytucją, Naczelny Sąd Kasacyjny lub Naczelny Sąd Administracyjny wstrzymują postępowanie w sprawie i przekazują tę sprawę Sądowi Konstytucyjnemu.
- (3) (*Nowy – DV, nr 27 z 2006 r.*) Ombudsman może wnosić do Sądu Konstytucyjnego interpelację z wnioskiem o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją ustawy naruszającej prawa i wolności obywateli.

Artykuł 151

- (1) Orzeczenia Sądu Konstytucyjnego wymagają większości ponad połowy głosów wszystkich sędziów.
- (2) Orzeczenia Sądu Konstytucyjnego ogłaszane są w „D”ržaven Vestnik” w terminie 15 dni od ich wydania. Orzeczenie wchodzi w życie w ciągu trzech dni po jego ogłoszeniu. Akt, uznany za niezgodny z Konstytucją, nie może być stosowany od dnia wejścia w życie orzeczenia.
- (3) Ta część ustawy, która nie została uznana za niekonstytucyjną, zachowuje swoją moc prawną.

Artykuł 152

Organizację i tryb działania Sądu Konstytucyjnego określa ustawa.

ZMIANY I UZUPEŁNIENIA
KONSTYTUCJI.
PRZYJĘCIE NOWEJ
KONSTYTUCJI

Rozdział dziewiąty

ZMIANY I UZUPEŁNIENIA KONSTYTUCJI. PRZYJĘCIE NOWEJ KONSTYTUCJI

Artykuł 153

Zgromadzenie Narodowe może zmieniać i uzupełniać wszystkie przepisy Konstytucji z wyjątkiem tych, które zostały ujęte w uprawnieniach Wielkiego Zgromadzenia Narodowego.

Artykuł 154

- (1) Prawo inicjatywy zmiany i uzupełnienia Konstytucji przysługuje jednej czwartej przedstawicieli narodu oraz Prezydentowi.
- (2) Inicjatywa rozpatrywana jest przez Zgromadzenie Narodowe nie wcześniej niż w miesiąc i nie później niż w trzy miesiące po jej wniesieniu.

Artykuł 155

- (1) Zgromadzenie Narodowe uchwała ustawę o zmianie lub uzupełnieniu Konstytucji większością trzech czwartych głosów wszystkich przedstawicieli narodu w trzech głosowaniach w różnych dniach.
- (2) Jeśli wniosek uzyska mniej niż trzy czwarte głosów, ale nie mniej niż dwie trzecie głosów wszystkich przedstawicieli narodu, przedstawia się go do ponownego rozpatrzenia w terminie nie krótszym niż dwa i nie dłuższym niż pięć miesięcy. Przy ponownym głosowaniu wniosek zostaje przyjęty, jeśli głosowało za nim nie mniej niż dwie trzecie wszystkich przedstawicieli narodu.

Artykuł 156

Ustawa o zmianie lub uzupełnieniu Konstytucji zostaje podpisana i ogłoszona w „D”ržaven Vestnik” w okresie siedmiu dni od jej przyjęcia.

Artykuł 157

Wielkie Zgromadzenie Narodowe składa się z 400 przedstawicieli narodu, wybranych w trybie przewidzianym w obowiązującym prawie wyborczym.

Artykuł 158

Wielkie Zgromadzenie Narodowe:

1. uchwała nową Konstytucję;
2. podejmuje decyzję w sprawie zmiany terytorium Republiki Bułgarii i ratyfikuje umowy międzynarodowe, przewidujące takie zmiany;
3. podejmuje decyzje w sprawie zmian form ustroju i organów państwa oraz formy rządu;
4. podejmuje decyzje w sprawie zmian art. 5 ust. 2 i 4 i art. 57, ust. 1 i 3 Konstytucji;
5. podejmuje decyzje w sprawie zmian i uzupełnień rozdziału dziewiątego Konstytucji.

Artykuł 159

- (1) Prawo inicjatywy w sprawach zamian wymienionych w poprzednim artykule ma jedynie Prezydent oraz co najmniej jedna druga przedstawicieli narodu.
- (2) Projekt nowej Konstytucji lub zmiany obowiązującej, jak również projekt zmian terytorium kraju przewidzianych w art. 158 rozpatrywane są przez Wielkie Zgromadzenie Narodowe nie wcześniej niż w dwa miesiące i nie później niż w pięć miesięcy po jego wniesieniu.

Artykuł 160

- (1) Zgromadzenie Narodowe decyduje o przeprowadzeniu wyborów do Wielkiego Zgromadzenia Narodowego większością co najmniej dwóch trzecich głosów ogólnej liczby przedstawicieli narodu.
- (2) Prezydent zarządza wybory do Wielkiego Zgromadzenia Narodowego w terminie trzech miesięcy od uchwały Zgromadzenia Narodowego.
- (3) W momencie przeprowadzenia wyborów do Wielkiego Zgromadzenia Narodowego pełnomocnictwa Zgromadzenia Narodowego wygasają.

Artykuł 161

Wielkie Zgromadzenie Narodowe podejmuje uchwałę na temat wnoszonych projektów większością dwóch trzecich głosów wszystkich przedstawicieli narodu w trzech głosowaniach w różnych dniach.

Artykuł 162

- (1) Wielkie Zgromadzenie Narodowe decyduje tylko o tych kwestiach Konstytucji, dla których zostało wybrane.
- (2) W pilnych sprawach, Wielkie Zgromadzenie Narodowe realizuje także funkcje Zgromadzenia Narodowego.
- (3) Uprawnienia Wielkiego Zgromadzenia Narodowego wygasają, gdy wypowie się ono ostatecznie w sprawach, dla których zostało wybrane. W takich przypadkach Prezydent wyznacza wybory w trybie określonym ustawą.

Artykuł 163

Akty Wielkiego Zgromadzenia Narodowego są podpisywane i ogłaszane przez jego przewodniczącego w terminie siedmiu dni od ich uchwalenia.

GODŁO, PIECZĘĆ,
SZTANDAR, HYMN,
STOLICA

Rozdział dziesiąty

**GODŁO, PIECZĘĆ,
SZTANDAR, HYMN,
STOLICA**

Artykuł 164

Godłem Republiki Bułgarii jest wizerunek wyprostowanego złotego lwa na ciemnoczerwonym polu w kształcie tarczy.

Artykuł 165

Na pieczęci państwowej przedstawione jest godło Republiki Bułgarii.

Artykuł 166

Sztandar Republiki Bułgarii jest trójkolorowy: kolory biały, zielony i czerwony, umieszczone są poziomo od góry do dołu.

Artykuł 167

Tryb, w jakim używa się pieczęci państwowej i wznosi się sztandar narodowy, określa ustawa.

Artykuł 168

Hymnem Republiki Bułgarii jest pieśń „Miła Rodino”.

Artykuł 169

Stolicą Republiki Bułgarii jest miasto Sofia.

PRZEPISY PRZEJŚCIOWE
I KOŃCOWE

PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE

- § 1. (1) Po uchwaleniu Konstytucji Wielkie Zgromadzenie Narodowe podejmuje uchwałę o samorozwiązaniu.
- (2) Wielkie Zgromadzenie Narodowe pełni w dalszym ciągu funkcje Zgromadzenia Narodowego do wyboru nowego Zgromadzenia Narodowego. Przez ten okres uchwała ono ustawy o wyborze Zgromadzenia Narodowego, Prezydenta, organów samorządu terenowego, jak również inne ustawy. W tym samym terminie utworzony zostaje Sąd Konstytucyjny i Najwyższa Rada Sądownictwa.
- (3) Na pierwszym posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego po wejściu w życie Konstytucji przedstawiciele narodu, Prezydent, Wiceprezydent i członkowie Rady Ministrów składają przewidzianą w niniejszej Konstytucji przysięgę.
- § 2. Do chwili wyboru Naczelnego Sądu Kasacyjnego i Naczelnego Sądu Administracyjnego ich uprawnienia określone w art. 130 ust. 3 i art. 147 ust. 1 Konstytucji wykonuje Sąd Najwyższy Republiki Bułgarii.
- § 3. (1) Przepisy dotychczas obowiązujących ustaw stosuje się, jeśli nie są one sprzeczne z Konstytucją.
- (2) W terminie roku od wejścia Konstytucji w życie Zgromadzenie Narodowe uchyla te przepisy dotychczas obowiązujących ustaw, które nie zostały uchylone na mocy bezpośredniego stosowania art. 5 ust. 2 Konstytucji.
- (3) Zgromadzenie Narodowe w ciągu trzech lat uchwała ustawy, wyraźnie wskazane w Konstytucji.
- § 4. Określona Konstytucją organizacja władzy sądowniczej wchodzi w życie po uchwaleniu nowych ustaw systemowych i procesowych, które powinny być uchwalone w terminie określonym w § 3 ust. 2.
- § 5. Sędziowie, prokuratorzy i śledczy stają się nieusuwalni, jeśli w okresie trzech miesięcy od utworzenia Najwyższej Rady Sądowniczej nie stwierdzi ona braku istnienia niezbędných kwalifikacji zawodowych.

- § 6. Do chwili uchwalenia nowych aktów prawnych o Bułgarskiej Telewizji Narodowej, Bułgarskim Radiu Narodowym i Bułgarskiej Agencji Telegraficznej, Zgromadzenie Narodowe realizuje uprawnienia, które w stosunku do tych narodowych instytucji posiada Wielkie Zgromadzenie Narodowe.
- § 7. (1) Wybory do Zgromadzenia Narodowego i do lokalnych organów samorządowych przeprowadzane są w terminie do trzech miesięcy od samorozwiązania Wielkiego Zgromadzenia Narodowego. Datę wyborów określa Prezydent, zgodnie z jego uprawnieniami określonymi w art. 98 p. 1 Konstytucji.
- (2) Wybory Prezydenta i Wiceprezydenta przeprowadza się w terminie do trzech miesięcy po wyborze Zgromadzenia Narodowego.
- (3) Do chwili wyborów Prezydenta i Wiceprezydenta, przewodniczący (prezydent) i wiceprzewodniczący (wiceprezydent) pełnią funkcje Prezydenta i Wiceprezydenta określone w niniejszej Konstytucji.
- § 8. Rząd w dalszym ciągu spełnia swoje funkcje określone w niniejszej Konstytucji do chwili utworzenia nowego rządu.
- § 9. Niniejsza Konstytucja wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia w „D”ržaven Vestnik” przez przewodniczącą Wielkiego Zgromadzenia Narodowego i uchyla Konstytucję Republiki Bułgarii, przyjętą 18 maja 1971 r. (opubl., DV, nr 39 z 1971 r.; zm., nr 6 z 1990 r.; zm. i uzup., nr 29 z 1990 r.; zm., nr 87, 94 i 98 z 1990 r.; popr., nr 98 z 1990 r.).

USTAWA O ZMIANIE I UZUPEŁNIENIU KONSTYTUCJI REPUBLIKI BUŁGARII (*DV, NR 85 Z 26 WRZEŚNIA 2003 R.*) PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE

- § 4. (1) Zgromadzenie Narodowe w terminie trzech lat od wejścia w życie Ustawy o zmianie i uzupełnieniu Konstytucji Republiki Bułgarii uchwała ustawy, dotyczące tych zmian i uzupełnień.

- (2) Najwyższa Rada Sądownictwa w terminie trzech miesięcy od wejścia w życie § 1 p. 3 powołuje administracyjnych zwierzchników organów władzy sądowniczej.
- § 5. Administracyjni zwierzchnicy organów władzy sądowniczej, którzy zajmowali odpowiednie stanowisko kierownicze przez ponad pięć lat przed wejściem w życie niniejszej ustawy, mogą być powołani na to samo stanowisko tylko na jedną kadencję.
- § 6. Sędziowie, prokuratorzy i sędziowie śledczy, którzy w momencie wejścia w życie niniejszej ustawy nie ukończyli trzyletniego stażu na zajmowanym przez siebie stanowisku, stają się nieusuwalni na warunkach § 1 p. 1 tej ustawy.
- § 7. Paragraf 1 p. 3 wchodzi w życie od 1 stycznia 2004 r.

USTAWA O ZMIANIE I UZUPEŁNIENIU
KONSTYTUCJI REPUBLIKI BUŁGARII
(*DV, NR 18 Z 25 LUTEGO 2005 R.*)
PRZEPIS KOŃCOWY

- § 7. Paragraf 2 wchodzi w życie od daty wejścia w życie Traktatu o przystąpieniu Republiki Bułgarii do Unii Europejskiej i nie jest stosowany do dotychczas obowiązujących umów międzynarodowych.

USTAWA O ZMIANIE I UZUPEŁNIENIU
KONSTYTUCJI REPUBLIKI BUŁGARII
(*DV, NR 12 Z 6 LUTEGO 2007 R.*)
PRZEPISY KOŃCOWE

- § 12. Zgromadzenie Narodowe w ciągu roku od wejścia w życie Ustawy o zmianie i uzupełnieniu Konstytucji Republiki Bułgarii uchwala ustawy, dotyczące tych zmian i uzupełnień.
- § 13. Paragrafy 1 i 2 wchodzi w życie od 1 stycznia 2008 r.

WYBRANA LITERATURA

Burchard P., *Bułgaria*, Warszawa 1967.

Dymitrov I. (red.), *Bułgaria. Zarys dziejów*, Warszawa 1986.

Giatzidis E., *An Introduction to post-Comunist Bulgaria. Political, economical and social transformation*, Manchester 2002.

Goldman M.F., *Revolution and Change in Central and Eastern Europe: Political, Economic and Social Challenges*, New York 1997.

Gościniak K., *Bułgaria*, [w:] *Konstytucje europejskich państw socjalistycznych*, A. Burda (red.), Wrocław–Warszawa–Kraków 1967.

Karp J., Grzybowski M., *System konstytucyjny Bułgarii*, Warszawa 2002.

Ludwikowski R.R., *Prawo konstytucyjne porównawcze*, Toruń 2000.

Stoiczew S., *Konstitucionno pravo na Republika Białgarija*, Sofia 2000.

Wasilewski T., *Historia Bułgarii*, Wrocław 1988.

Żmigrodzki M., *Przeobrażenia polityczno-ustrojowe i sąd konstytucyjny w Bułgarii*, Lublin 1997.

Żmigrodzki M., *Sąd Konstytucyjny Republiki Bułgarii*, [w:] *Sądy Konstytucyjne w Europie*, t. II, J. Trzeciński (red.), Warszawa 1997.

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ UKAZAŁY SIĘ KONSTYTUCJE:

- Albanii** [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000,
Albanii z 1998 r. – wyd. 2001
- Austrii** [z 1920 r. w wersji z 1929 r. ostatnia zmiana
28 VI 2002] wyd. 2004
- Belgii** [z 1831 r., tekst jednolity z 1994] wyd. 1996,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008]
wyd. 2010
- Brazylii** [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 VI 2004] wyd. 2004
- Chorwacji** [z 1990 r.] wyd. 1995,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001]
wyd. 2007
- Czech** [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000
- Danii** [z 1953 r.] wyd. 2002
- Estonii** [z 1992 r.] wyd. 1997
- Finlandii** [z 1919 r.] wyd. 1997
Finlandii z 1999 r. – wyd. 2003
- Francji** [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 22 II 1996] wyd. 1997,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003]
wyd. 2005
- Grecji** [1975/1986] wyd. 1992,
wyd. 2 [wg stanu na 1 VII 2005] wyd. 2005
- Hiszpanii** [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992] wyd. 2008
- Holandii** [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 21 III 2002] wyd. 2003
- Irlandii** [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2004] wyd. 2006
- Islandii** [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 1 VII 1999] wyd. 2009
- Izraela** [ustawy konstytucyjne 1948/1992] wyd. 2001
- Kanady** [akty z 1867 i 1982 wg stanu na 1 IV 1996] wyd. 1998
- Litwy** [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004]
wyd. 2006

Luksemburga [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 24 VI 2005] wyd. 2006

Łotwy [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998] wyd. 2001

Macedonii [z 1992 r.] wyd. 1999

Malty [wg stanu na 1 IX 2007] wyd. 2008

Niemiec [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 VIII 2006] wyd. 2008

Norwegii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 VI 1992] wyd. 1996

Portugalii [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 20 IX 1997] wyd. 2000

Republiki Południowej Afryki [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003] wyd. 2006

Rosji [z 1993 r.] wyd. 2000

Rumunii [z 1991 r.] wyd. 1996

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001] wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006]
wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzgl.
poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991,
wyd. 2 [tekst jednolity z 1998] wyd. 2000

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990] wyd. 1992,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001]
wyd. 2002,
wyd. 3 [z 2011 r., uzup. o Postanowienia przejściowe
z 30 XII 2011] wyd. 2012

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 V 2003] wyd. 2004

**Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii
Północnej**, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu prawnego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „**Konstytucje państw Unii Europejskiej**”, pod red. W. Stańkiewicza, Warszawa 2011.